

Vanden lande van oversee

Jacob van Maerlant, 1291, Damme
Geschreven door werkgroep Remco Sleiderink

Geen wereld zonder oorlog, zo lijkt de geschiedenis te leren. Al sinds mensenheugenis wordt er in de gehele wereld oorlog gevoerd. Behalve in strijd om de politieke macht verliezen vele, vaak onschuldige, mensen het leven in oorlogen die ontstaan door verschillen in godsdienst. We hoeven de dagbladen maar open te slaan en de trieste voorbeelden springen ons tegemoet. Vooral in het tegenwoordige Israël en in de hoofdstad van dat land, Jeruzalem, woedt al heel veel jaren een verbitterde strijd tussen joden, moslims en christenen, die er elk hun heiligdommen hebben. Ook tijdens de kruistochten in de middeleeuwen is hier hevig gevochten.

Bevrijding van Jeruzalem

Het doel van de kruistochten was de bevrijding van het Heilige Land. De eerste kruistocht werd uitgeroepen door paus Urbanus II en duurde drie jaren (1096-1099). Een immens leger van westerse ridders met onder andere Godfried van Bouillon als bevelhebber, veroverde aan het eind van deze kruistocht Jeruzalem. Deze stad was voor de christenen van groot belang, want het was de stad waar Jezus werd gekruisigd en waar zich zijn graf bevindt.

Na die eerste kruistocht volgden er meer. In totaal waren er negen, waarbij de heerschappij over Jeruzalem afwisselend in handen van christenen en moslims was. Geleidelijk aan verloren de christenen terrein en raakten ze hun veroveringen kwijt. Het laatste bolwerk in christelijke handen was Akko, een havenstad aan de Middellandse Zee, even ten noorden van het huidige Haïfa. Op 18 mei 1291 viel de stad na een beleg van zes weken. De verslagenheid in de christelijke wereld was groot.

Van Maerlants visie

Het nieuws verspreidde zich als een lopend vuurtje en het moet [Jacob van Maerlant](#) in de Vlaamse havenstad Damme, waar hij toen woonde, snel bereikt hebben. Maerlant schreef naar aanleiding hiervan *Vanden lande van oversee*. Hij begint zijn gedicht met een vurige aansporing aan alle christenen: 'Weet je wel wat jullie is overkomen? Hebben jullie zitten slapen?' Ook in de volgende strofen stelt de dichter keer op keer de vraag: 'Laat het je werkelijk koud wat daar in het Heilige Land gebeurt? Is je hart dan echt van steen?' Misschien hebben ooggetuigen, teruggekeerd uit het Oosten, het hem wel verteld: 'De muren van de stad zijn omver gehaald, de Saracenen stromen naar binnen! Onschuldige maagden worden verkracht! Er wordt onthoofd, gemarteld en verbrand!' In elk geval is dat wat hij zijn toehoorders in geselende strofen inprent.

Audio file

Fragment voorgelezen door: Frits van Oostrom

Het begin van Jacob van Maerlants *Vanden lande van oversee*.

Kersten man, wats di ghesciet?
Slaepstu? Hoe ne dienst u niet
Jhesum Christum dinen Here?
Peins, doghedehi dordi enich verdriet
Doe Hi Hem vanghen ende crucen liet,
Int herte steken metten spere?
Tlant daer Hi Zijn bloet in sciet
Gaet al tequiste als men siet.
Lacy, daer en is ghene were!
Daer houdt dat Sarracijsche diet
Die keirke onder zinen spiet
Daerneder, ende doet haer groet onnere.
Ende di en dunkets min no mere?

Christenmens, wat is jou overkomen?
Slaap je? Waarom dien je
Jezus Christus, je Heer niet?
Bedenk eens, leed Hij soms geen pijn
omwille van jou, toen Hij zich gevangen liet nemen en kruisigen, en in het hart steken met een speer?
Het land waar Hij Zijn bloed heeft vergoten,
gaat geheel te gronde, zoals men ziet;
helaas, het wordt niet verdedigd!
Daar onderdrukt het Saraceense volk
de kerk met het mes op de keel
en doet haar groot oneer aan.
En jij bekommert je er totaal niet om?

Jacob van Maerlant voelde zich erg betrokken bij de strijd om het Heilige Land. De eerste kruistocht en de heldendaden van Godfried van Bouillon beschrijft hij uitvoerig in de *Spiegel historiael*. Hij zegt daar zelfs dat er bij

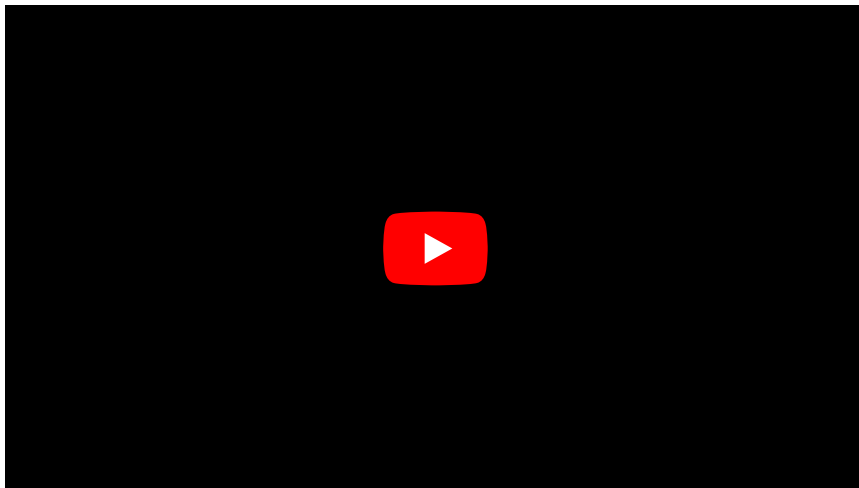
aanvang van die eerste kruistocht een 'gouden tijdperk' in de geschiedenis aanbreekt! Dat tijdperk kwam ten einde met de val van Akko. *Vanden lande van oversee* is het laatste werk van Maerlant. Hij maakt zich in dit gedicht druk over de lakse houding van zijn medemensen, in het bijzonder van de adel en de geestelijkheid. Ook in ander werk ergerde hij zich al aan die laksheid.

Recht uit het hart

Hij moet, toen het nieuws van de val van Akko hem bereikte, al aardig op leeftijd zijn geweest. De gebeurtenissen grepen hem zozeer aan dat hij nog eenmaal de pen opnam. Zijn laatste gedicht is volgens literatuurhistorici het mooiste dat hij geschreven heeft. Bij dergelijke poëzie, recht uit het hart, ontstaan uit verontwaardiging en machteloosheid, loont het zeker de moeite het Middelnederlands te lezen, bij voorkeur zelfs hardop. Pas dan voel je iets van de gedrevenheid, de woede en de zuivere emoties die de pen van Jacob van Maerlant gestuurd moeten hebben.

MOOC Middelnederlands: Kruisvaartliteratuur

Ten tijde van de kruistochten (en ook in de tijd erna) vormden de kruistochten een grote inspiratiebron voor schrijvers. Naast het hierboven belichte *Vanden lande van oversee* zijn er vele andere werken over geschreven, die in deze video belicht worden.

Verder lezen

- De strofische gedichten van Maerlant komen aan de orde in Ingrid Biesheuvel en Frits van Oostrom (samenstelling), *Jacob van Maerlant*. Tekst in Context 2, 1999.
- Zie ook: Frits van Oostrom, *Maerlants wereld*. Uitgeverij Prometheus, Amsterdam, 1996.
- De originele Middelnederlandse tekst van *Vanden landen van oversee*, samen met een moderne vertaling en een verdere toelichting, is te vinden in: Jacob van Maerlant, *Maerlants werk. Juweeltjes van zijn hand*. Petra Barendrecht ed., Baarn/Amsterdam: Ambo/Amsterdam University Press, 1998., [p. 564-579: 'Een dichter grijpt de pen'](#).
- Frits van Oostrom staat ook kort stil bij *Vanden landen van oversee* in zijn *Stemmen op schrift*: Frits van Oostrom, *Stemmen op schrift. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur vanaf het begin tot 1300*. Amsterdam: Bert Bakker, 2016, [p. 531-532](#).

<https://www.literatuurgeschiedenis.nl/teksten/vanden-lande-van-oversee>